

SCHOT IN HET DUISTER

In de versie van deze column die is afgedrukt in nummer 2 van KAP 2021 zijn helaas zetfouten opgetreden, waardoor zich omissies en herhalingen hebben voorgedaan. Hierbij de correcte versie. Eerste auteur van deze specifieke column is Marca Geeraets.

MARCA GEERAETS EN HARRIE VAN LEEUWEN

<p>Einstein schijnt ooit te hebben gezegd dat als hij een uur had om de wereld te redden, hij 55 minuten zou besteden aan het verkennen van het probleem. De praktijk in de jeugdhulp is helaas anders. Wie kent niet de situatie dat een team intensief discussieert over de juiste aanpak zonder dat iemand zich lijkt af te vragen om welk probleem het eigenlijk gaat. Wat er precies van de jeugdige wordt verwacht, onder welke omstandigheden en wat dan de moeilijkheden zijn. Onlangs kwamen we het weer tegen bij de analyse van een vastgelopen behandeling. We konden in 150 pagina's dossier niet terugvinden over welke probleemformulering ouders, hun vijftienjarige zoon en hulpverleners het bij de start eens waren en waar de behandeling dus een antwoord op moest zijn. Vastgelopen op school. Wijzer werden we niet. Hoe dan te beoordelen of de geboden hulp het juiste aanbod was in relatie tot de problematiek en de wensen? Overeenstemming tussen jeugdige, ouders en beroepskrachten over de problematiek moet het kompas zijn waarop de verdere</p>	<p>hulpverlening vaart. Dankzij dit kompas kunnen we koers houden. Hoe vaak worden niet episodes uit het verleden van jeugdigen opgerakeld zonder dat iemand kan uitleggen wat de relevantie ervan is voor de huidige probleemoplossing? Een zorgvuldige probleemformulering maakt het mogelijk om hoofd- en bijzaken te onderscheiden. Zonder een probleemformulering kunnen we geen doelen stellen die hout snijden en verspillen we tijd – van jeugdigen, ouders en de beroepskracht – en geld dat niet voor andere hulp kan worden gebruikt. In een tijd waarin de jeugdzorg capaciteit en geld tekortkomt.</p> <p>Vakbekwaam redeneren Gelukkig kunnen professionals beschikken over vak kennis en vakmanschap. In de beroepsopleidingen leren we effectieve methoden om met jeugdigen en ouders tot een weloverwogen besluit te komen over welke hulp het beste aansluit bij de moeilijkheden en de vragen van het gezin. In de vraagverhelderingsfase, de start van elke hulpverleningscyclus (De Bruyn e.a.,</p>	<p>2003, Kievit e.a., 2008, Pameijer & Draaisma, 2011, Christon e.a., 2015), worden met behulp van de ervaringskennis van de betrokkenen en de professionele kennis de klachten geïnventariseerd en wordt gezamenlijk een feitelijke, concrete beschrijving gemaakt van de aard, omvang en de ernst van de moeilijkheden, de verwachtingen van de context waarbinnen de problematiek zich afspeelt, het verloop en de gevolgschade. Daarna kunnen de klachten mogelijk in thema's worden geordend waarmee we aan de slag kunnen gaan. Want in de volgende fase, tijdens de verklarende analyse, moet helder zijn welke problematiek precies verklaard gaat worden. Als de eerste stap, om welke problematiek het thuis, op school of bij sociale contacten gaat, niet goed genoeg is verhelderd, wordt de verklarende analyse op drijfzand gebouwd en is er onvoldoende legitimatie voor de keuze van interventies mogelijk.</p> <p>Vraagverduistering Hoe kan het toch dat, ondanks alle goede bedoelingen, in de vraagverhelderingsfase de</p>
--	---	---

over de auteurs Marca Geeraets en Harrie van Leeuwen adviseren en ondersteunen organisaties en gemeenten op het gebied van jeugdhulp. Beiden werken bij Bureau PEERS. Strategische zorginnovatie.

<p>problematiek en de daaruit voortvloeiende vraag niet verhelderd, maar eerder verduisterd lijkt te worden? Jeugdige en ouders vinden namelijk lang niet altijd dat er goed naar hun verhaal wordt geluisterd en dat van gezamenlijke besluitvorming over de in te zetten hulp nauwelijks sprake is (Holwerda e.a., 2019). Het kan op meerdere manieren misgaan. Goed luisteren naar het verhaal van ouders en jeugdige is een eerste vereiste. Dat wil zeggen onbevooroordeeld, aandachtig en inlevend. Het houdt ook in dat de beroepskracht vanuit het perspectief van de ouders en de jeugdige meedenkt en daarbij het gewone leven als uitgangspunt neemt (Baart, 2011). Maar we mogen deze presentie niet als pars pro toto laten gelden voor het vakmanschap als geheel. Een beroepskracht moet ook door vakkennis geïnformeerde vragen kunnen stellen. En de jeugdige en diens ouders steunen in het verwoorden van impliciete, in eerste instantie nog niet uitgesproken vragen. Ten slotte zijn vaardigheden in motiverende en oplossings-</p>	<p>gerichte gespreksvoering noodzakelijk om de probleemformulering op een ‘ontschuldige’ en motiverende wijze te verwoorden op een manier waarin ouders en jeugdige zich kunnen vinden. Probleemformuleringen als ‘hij doet iets in de relatie’, ‘zij wil niet begrepen worden’ of ‘hij is erg zelfbepalend’ dragen niet bij aan het kunnen formuleren van doelen en het vaststellen van interventies. We kunnen beter.</p> <p>Valkuilen bij de vraagverheldering Het is goed dat we ons daarnaast realiseren dat de vraagverheldering kwetsbaar is voor bias en redeneerfouten. Deze ‘bugs’ zijn soms het gevolg van een overschatte eerste indruk. Hoewel we zelf daar vaak anders over denken, heeft onze professionele intuïtie helaas beperkingen. Enkele vormen van bias die ons kunnen belemmeren om tot een goede vraagverheldering te komen zijn: <i>Bevestigingsbias</i>: De beroepskracht ‘zoekt’ al tijdens de klachteninventarisatie naar</p>	<p>informatie die de automatisch gevormde hypothesen op grond van intuïtie en ervaring (onze eerste indruk) bevestigen. Van onbevooroordeeld luisteren is dan geen sprake en sommige klachten worden dus gemist. <i>Voorbarige conclusie</i>: Bij het verwoorden van de klachten en zorgen wordt door de beroepskracht genoeg genomen met te weinig informatie (de onuitgesproken, impliciete vragen van de jeugdige/ ouders komen daardoor niet aan bod). De klachteninventarisatie wordt te snel afgesloten (‘ik weet voldoende’). Jeugdige of ouders voelen zich dan terecht onvoldoende gehoord. <i>Overschaduwden</i>: Bepaalde klachten worden niet opgemerkt of ‘weggewoven’ omdat ze als vanzelfsprekend worden gezien, passend bij een verstandelijke of zintuiglijke beperking. Klachten die wijzen op psychische problematiek (angstig gedrag of geprikkelde stemming) worden op die manier soms ‘weg’ verklaard. <i>Beschikbaarheidsbias</i>: Beslissen op grond van wat snel in het</p>
---	---	--

<p>geheugen beschikbaar is omdat er veel ervaring mee is; bijvoorbeeld bij het ordenen vooral kenmerken van een verstandelijke beperking zien, maar de symptomen van autismespectrumproblematiek missen. Of vooral hechtingsstoornissen en trauma herkennen omdat daar het gesprek vaak over gaat.</p> <p>De vraagverheldering heeft een motiverende en helder verwoorde met ouders en jeugdige gedeelde probleemformulering tot doel. Een verklarende analyse en daarvan afgeleide doelen zijn een schot in het duister als de problematiek niet vooraf voor alle betrokkenen voldoende helder is geformuleerd. Jeugdigen en ouders verdienen beter.</p>	<p>Literatuur</p> <ul style="list-style-type: none"> > Baart, A. (2011). <i>Een theorie van de presentie</i>. Amsterdam: Boom uitgevers > Christon, L. M., McLeod, B. D., & Jensen-Doss, A. (2015). Evidence-based assessment meets evidence-based treatment: An approach to science-informed case conceptualization. <i>Cognitive and Behavioral Practice, 22</i>(1), 36–48. > de Bruyn, E.E.J., Pameijer, N.K., Ruijsenaars, A.J.J.M., & Aarle, E.J.M. van (2003). <i>De diagnostische cyclus: een praktijkleer</i>. Leuven: Acco. 	<ul style="list-style-type: none"> > Holwerda, A., Labun, A., Heyse, L., & Serra, M. (2019). Zorgtrajecten evalueren aan de' dialogtafel'. <i>Kind & Adolescent Praktijk, 18</i>(3), 14-21. > Kievit, T.H., Tak, J.A., & Bosch, J.D. (2008). <i>Psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen</i>. Utrecht: De Tijdstroom Uitgeverij. > Pameijer, N., & Draaisma, N. (2011). <i>Handelingsgerichte diagnostiek in de jeugdzorg: Een kader voor besluitvorming</i>. Leuven/Leusden: Acco.
---	---	---